

HISTÒRIA

Carles Bosch de la Trinxeria i *L'hereu Noradell*, de la ficció a la realitat

Per Mariona Ballart Godoy^(*)

Resum

Aquest treball té com a punt de partida la novel·la L'hereu Noradell, de Carles Bosch de la Trinxeria, publicada el 1889. La novel·la tracta d'una família de propietaris rurals de l'Empordà, arruïnats a causa de la fil·loxera. El fet que la novel·la estigués ambientada a la comarca on visc, i que fes referència a uns esdeveniments històrics concrets de gran transcendència, em va portar a interessar-me per establir els lligams entre la ficció novel·lesca i la realitat històrica.

Abstract

This work is based on the novel L'hereu Noradell, written by Carles Bosch de la Trinxeria and published in 1889. The novel talks about a family of landowners of the Empordà, ruined due to the phylloxera. The fact that the novel was set in the region where I live and makes specific reference to historical events of great significance, took me to get interested to establish the links between novelistic fiction and historical reality.

Paraules clau

Literatura, Empordà, fil·loxera, novel·la

Keywords

Literature, Empordà, phylloxera, novel

* Treball de recerca de batxillerat.

El treball, titulat “Carles Bosch de la Trinxeria i *L'hereu Noradell*, de la ficció a la realitat, intenta establir aquestes connexions entre els diversos apartats: l'autor, la seva vida i la seva obra; el context literari en què es va publicar la novel·la; el context històric dels fets narrats, que és el mateix que l'autor va viure; la crisi de la fil·loxera; els elements de la novel·la: argument, personatges, llocs, temps, narrador i punt de vista.

El primer apartat del treball és la biografia de Carles Bosch de la Trinxeria, on em remunto fins als seus avantpassats i després em centro, en ell, amb detall. Per realitzar aquest apartat del treball, em vaig decidir a anar a les fonts primàries i buscar, personalment, en els arxius, els documents relatius a la vida de Bosch. Aquesta recerca em va conduir, primerament, a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, on vaig trobar el seu testament. Després vaig decidir anar a l'Ajuntament de la Jonquera, on em van deixar consultar les actes dels naixements, casaments, defuncions i el padró d'habitants del poble. Gràcies a això vaig poder trobar informació sobre els fills de l'escriptor. Per acabar de definir-ho tot bé, vaig anar fins a l'arxiu de Protocols de Barcelona i, després, a l'arxiu Diocesà de Girona. El resultat de totes aquestes visites i la informació que n'he extret ha quedat plasmat a l'arbre genealògic que he creat, el primer que es fa sobre Carles Bosch de la Trinxeria. També vaig visitar el poble de la Jonquera, on va viure, i el cementiri, on vaig trobar la làpida del nínxol on està enterrat. La biblioteca de la Jonquera porta el seu nom i també em van deixar documents i informació per realitzar el treball.

Un cop acabada la part de la biografia de l'autor, em vaig centrar en l'apartat literari. A la biblioteca Fages de Climent, de Figueres, em van deixar tots els llibres de Bosch que tenien al magatzem, la majoria primeres edicions. A part d'una breu informació de cada un, vaig redactar un apartat sobre el context literari en el qual s'insereix l'obra de Carles Bosch.

A partir de la lectura de diversos llibres, vaig poder redactar l'apartat de la fil·loxera, el qual era d'un gran interès per mi.

La resta del treball està dedicat a analitzar la novel·la –l'argument, els personatges, el temps, l'espai i el narrador. Per a la realització del subapartat de l'espai, em vaig moure pels diferents indrets de l'Empordà que s'esmenten en l'obra i els vaig intentar fotografiar de la manera més fidedigna possible. La novel·la també em va portar a visitar el mas, on segurament Bosch s'havia inspirat, i el propietari actual me'l va ensenyar personalment.

L'últim apartat que vaig redactar va ser el context històric.

Finalment, la darrera part del meu treball ha consistit a refer els articles de la Viquipèdia sobre Bosch de la Trinxeria i sobre *L'Hereu Noradell*, ja que

havia trobat informació que no es troba escrita enlloc i vaig pensar que era una bona manera de contribuir al coneixement de qualsevol persona que s'interessés per aquests autors de la literatura catalana.

BIOGRAFIA DE CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

Carles Bosch de la Trinxeria va néixer el 15 de maig de 1831 a Prats de Molló, l'Alt Vallespir, a la casa pairal de la seva mare, can Trinxeria.

Bosch passà la seva joventut, majoritàriament, a Montalbà, contrada situada a uns 35 km de Perpinyà, a la qual va dedicar la seva novel·la que porta el mateix nom. Va estudiar el Batxillerat a Tolosa de Llenguadoc; Agricultura, a Montpeller; i Ciències, a Barcelona. A més a més, a Montpeller, va aprofundir en la botànica.

Carles Bosch va heretar, després de la mort del seu avi, Carles Bosch i Cancell, el patrimoni familiar i es va haver de fer càrrec de les propietats que s'estenien a banda i banda de la frontera, on destacaven els boscos de suro.

Gràcies a les rendes, es va poder dedicar tota la seva vida a les aficions que més li agradaven, com ara la pintura, els escacs, la pesca, la cacera i l'excursionisme. Cal destacar com era Bosch d'important en el món dels escacs, esport que volia promocionar.

També freqüentava els balnearis d'Amélie-les Bains (els Banys d'Arles) i la Presta, on va conèixer grans personalitats europees, de la llengua i literatura de Catalunya i també de l'àmbit polític.

Carles Bosch de la Trinxeria va contraure matrimoni, el 23 de gener de l'any 1864, amb Concepció Armet de Carles, pubilla de la Jonquera. Varen tenir tres fills: Ramon, Carles i Francesc.

Es va establir a viure a la Jonquera, al carrer Major número 34, on va residir sempre, i va ser allà on va escriure la majoria de les seves obres.

Carles Bosch de la Trinxeria es va casar per segona vegada amb Carme Fonolleras Valls, de 34 anys, el 1876. D'aquest segon matrimoni van néixer dues noies: Mercè i Dolors.

A banda de les ocupacions familiars, de l'administració del seu patrimoni i de les seves aficions, es va dedicar també a la política local. El seu pare, Ramon Bosch i Reixach, va ser alcalde els anys 1857 i 1858. El seu avi també ho havia estat l'any 1844. Ell, durant la tercera guerra carlina, va

ser tinent d'alcalde de la Jonquera. Més tard va ser delegat de les assemblees a Manresa, Balaguer i Olot.

Va participar en l'Assemblea de Manresa l'any 1892 com a representant de l'Assemblea de l'Alt Empordà. Carles Bosch va jugar un paper relativament important en la política catalana, ja que l'Assemblea de Manresa va ser la primera que va convocar la Unió Catalanista i ell va fer-hi de delegat. En aquest moment, Catalunya es considera la nació i Espanya l'estat, dos aspectes separats, per tant és l'inici del catalanisme polític.

A l'escriptura i la pintura s'hi va dedicar quan ja era gran, perquè a causa d'una malaltia va quedar sord i va haver d'abandonar allò que més li agradava: la música i la conversa.

Carles Bosch de la Trinxeria morí el 15 d'octubre de 1897, a la Jonquera, a causa d'una cirrosi hepàtica.

Arran de la seva mort, que va tenir gran repercussió social, diversos il·lustres amics seus van escriure sobre ell, com Joaquim Costa o Jaume Massó.

L'OBRA DE CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

Pel que fa a la seva obra, els primers textos literaris de Carles Bosch de la Trinxeria van aparèixer a les publicacions de les societats d'excursionisme: Associació Catalanista d'Excursions Científiques, Associació Catalana d'Excursions i Centre Excursionista de Catalunya. Es tractava d'una literatura entre narrativa i científica.

La seva escriptura està fortament condicionada per la seva procedència social: propietari rural. Totes les seves obres estan impregnades per una ideologia conservadora, patriarcal, cristiana i fortament catalanista. Se sentia plenament identificat amb els propòsits de la Renaixença i amb la defensa de la llengua catalana.

L'obra literària de Bosch es podria dividir en dos blocs. En el primer, s'hi troben les narracions curtes, els articles sobre excursionisme, llengua i folklore. Pertanyen a aquest bloc *Records d'un excursionista* (1887), *Pla y montanya* (1888), *De ma cullita* (1890) i *Tardanies* (1892). Són obres escrites en un estil realista, viscut, fruit de les pròpies experiències.

Carles Bosch de la Trinxeria és un autor que, pel seu estil, la seva temàtica i els objectius que persegueix, s'inscriu de ple en el moviment de la Renaixença, però ho fa en un moment en què aquest moviment ja va de baixada i comença a apuntar el nou corrent del Modernisme.

Les intencions de l'escriptor no són pretensioses, sinó un seguit d'apunts, notes i narracions resultat d'una gran observació del seu entorn i amb el propòsit de fer que aquest sigui conegut i estimat pel lector.

Com a conclusió, podem dir que Bosch s'inicia en un costumisme que és ben valorat fins i tot pels crítics naturalistes. En la novel·la, ell es considera realista, però de fet, tot i que s'inspira en la realitat immediata que ell coneix, té uns plantejaments idealistes d'arrel romàntica. Això fa que hagi estat considerat un autor desfasat i excessivament conservador per l'època.

En l'apartat més literari, també la fil·loxera hi té un petit paper. La tragèdia que va suposar la invasió de la fil·loxera a les vinyes catalanes va marcar, sobretot, les memòries dels empordanesos. És per això que els escriptors d'aquesta terra van plasmar sobre el paper els sentiments del poble durant la gran crisi fil·loxèrica. Tanmateix, tot i el gran impacte social i les greus conseqüències que va tenir aquesta crisi, no hi ha gran abundor d'obres literàries que en parlin.

Carles Bosch de la Trinxeria és l'escriptor que dona més detalls sobre aquest fet, en la novel·la *L'Hereu Noradell*, on explica amb minuciositat les reaccions que es donaren al començament de la invasió. Per tant, el seu text serveix també com a font "coetània" per a conèixer de primera mà la situació dels vinyaters i com es va viure aquesta crisi a l'Empordà. Altres autors empordanesos que també n'han parlat són Josep Pous i Pagès o Carles Fages de Climent.

EL CONTEXT HISTÒRIC

La novel·la se situa, històricament, a finals del segle XIX. El segle XIX va ser a Catalunya –i, per extensió, a Espanya en conjunt– una època de canvis, tant culturals com polítics i socials.

A les zones rurals, amb un analfabetisme important, predominaven les idees conservadores, al contrari de la ciutat, Barcelona, per on entraven les idees liberals. Per aquesta raó no és d'estranyar que Carles Bosch de la Trinxeria, profundament arrelat al món dels propietaris rurals, destaqués per la seva postura totalment conservadora i tradicionalista.

El catalanisme polític sorgeix a partir del catalanisme literari i cultural. El moviment de la Renaixença provoca que es recordi el passat gloriós de la Corona d'Aragó i es reivindiqui l'autonomia. La primera vegada que el catalanisme polític es presenta en societat és el 10 de març de 1885 en el Memorial de Greuges, redactat pel Centre Català, una entitat de caràcter

polític, catalanista i d'esquerres que defensava el proteccionisme, el dret civil català, la llengua catalana i la cultura.

LA FIL·LOXERA

La fil·loxera (*Phylloxera vastatrix*) és un petit insecte alat de color groc amb dues antenes llargues i un xuclador. Es fica dins les arrels dels ceps i se'n menja la saba. De mica en mica podreix la planta per dins i un cop l'ha morta, es dirigeix a una de nova. La terrible plaga no només mata la planta, sinó que acaba amb tot el que es troba per davant. Ataca també si la vinya es torna a plantar, per això la replantació només és possible quan han passat quatre anys des que els ceps contaminats s'arrenquen.

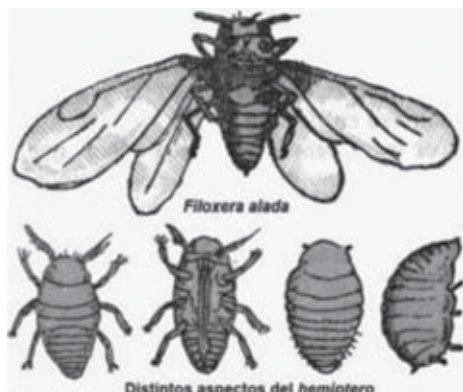

Una de les raons per les quals era impossible d'exterminar l'insecte és el seu ritme de reproducció. A part d'això, l'insecte està capacitat per volar durant 20 km, cosa que provocava que avancés ràpidament i pogués traspasar barreres naturals com el Roine.

L'any 1863 Mr. Lalimon, de Bordeus, va plantar a la seva finca uns ceps que havia fet venir dels Estats Units. Les arrels de les plantes estaven infectades per la fil·loxera i així l'insecte va començar a avançar progressivament.

A Catalunya, es va establir la creença que l'insecte no sobreviuria al clima del país, ja que necessitava fred i humitat. També que es tractava d'un mal passatger i que els savis francesos hi haurien trobat remei molt abans que la plaga arribés a Catalunya.

Amb aquesta creença, davant l'augment del preu del vi a causa de la crisi fil-loxèrica a França, es va estendre la plantada de vinya.

No va ser fins al 1879 que va arribar a les vinyes del Vallespir i seguidament arribava a Catalunya, com també ho feia a Itàlia. La fil-loxera va entrar per la comarca altempordanesa, des de França pel Vallespir. Va travessar les Alberes i va infectar les vinyes de Rabós. Des d'aquell moment, l'insecte ja va suposar una amenaça real per a tots aquells que confiaven que les seves terres no podrien ser infectades.

Es va proposar crear un cordó sanitari, una franja sense conreu entre l'Empordà i el Rosselló per protegir la resta de territori. Aquesta idea havia rebut el suport dels científics de París, Orleans, Montpeller i Bordeus, però comportava un seguit de conseqüències molt menys agradables per als catalans.

La proposta de Miret va resultar inviable pel simple fet que, com que els francesos havien patit la plaga i per tant les collites eren escasses, el preu del vi va pujar i els compradors de França venien a l'Empordà per fer-se amb tot el vi que podien, sense escatimar en preus. Davant d'això era molt difícil obligar els pagesos que arrenquessin les seves vinyes i esperessin quatre anys per tornar a tenir vi. A causa d'això hi va haver un avalot al poble de Llers per oposar-se a aquesta mesura.

Hi va haver moltes propostes per acabar amb l'insecte, però cap no va funcionar.

LA SOCIETAT

Pel que fa a l'apartat de la societat, vaig poder concloure que durant la segona meitat del segle XIX, a Catalunya i a tot Europa en conjunt, hi va haver grans canvis a causa de la revolució industrial. La societat urbana estava en procés de modernització i quedava allunyada del món rural on, l'herència, la successió i el matrimoni eren de vital importància. Aquests tres aspectes són fonamentals en la novel·la *L'hereu Noradell*.

En el món rural, dins la masia, la família era troncal: pares, fills, avis, néts i oncles solters vivien a la mateixa casa. Les cases més benestants també integraven el servei. Tots vivien en el mateix espai. L'estructura familiar era molt clara.

L'objectiu matrimonial fonamental de l'època era buscar una persona de la mateixa condició social per mantenir les riqueses i les propietats de les famílies. Així, doncs, una relació entre un noi pobre i una pubilla era inconcebible. Els casaments es feien per interès, per l'interès de la casa. En definitiva, el món dels propietaris rurals, de les cases pairals, dels hereus i les pubilles de finals del segle XIX era l'entorn a què pertanyia, per orígens familiars, Carles Bosch de la Trinxeria i és el que retrata amb exactitud en la novel·la.

ANÀLISI DE L'OBRA

Per analitzar la novel·la, vaig explicar un per un els personatges més importants.

El pas del temps en la novel·la és lineal en relació amb els fets narrats, és a dir, no hi ha salts enrere ni canvis de temps. Es narren al principi els fets que passen cronològicament primer i, a mida que avança la novel·la, també avança el temps.

El temps que passa durant el transcurs de l'obra és d'uns cinc o sis anys.

Tota l'obra succeeix majoritàriament a l'Alt Empordà.

El casal Noradell, segons diu el llibre, està situat entre Masarac i Sant Climent. El conjunt del patrimoni Noradell, però, no el forma només el casal, sinó que consisteix en camps de conreu, olivars, prats, closes i vinyes entre els poblets d'Espolla i Rabós. Per acabar de definir l'apartat de l'espai on es mou la novel·la, vaig crear un mapa virtual de Google on vaig assenyalar tots els llocs que s'esmenten a la novel·la. També vaig tenir l'oportunitat de

visitar el mas que, suposadament, va servir d'inspiració a Bosch per a escriure la novel·la.

Pel que fa a l'argument de la novel·la, podem dir que *L'hereu Noradell* està dividida en vint-i-set capítols de llargada desigual, uns més llargs i altres més curts. Els quatre primers corresponen al plantejament de l'obra. Del capítol V al XX es desenvolupa el nus de l'obra i del XXI fins al XXVII trobem el desenllaç.

L'obra està ambientada a Masarac, petit poblet de l'Alt Empordà, a finals del segle XIX. De fet, la primera referència a l'època en què se situa la trobem a la pàgina 42, quan diu: "A l'hivern de 188..., un diumenge de novembre[...]" per tant, sabem que l'acció succeeix durant els últims vint anys del segle XIX.

L'hereu Noradell és la història de l'ascens i la consegüent caiguda d'un ric vinyataire de Masarac, propietari de conreus entre Espolla i Rabós. Com en moltes altres famílies, l'arribada de la fil·loxera va suposar l'ensorrada econòmica de la família Noradell.

El tema central és la ruïna de la família Noradell a causa de la fil·loxera.

Com a temes secundaris podem assenyalar l'amor i la vida pairal.

El narrador és omniscient. És un narrador extern que ens explica tot el que fan i han fet els personatges. Coneix el seu interior: els sentiments, els pensaments i les sensacions. Pot avançar-nos esdeveniments dins la història.

Finalment, vaig concloure que Bosch escriu una novel·la de caràcter realista, inspirada en la seva realitat més propera, però tot i així tendeix a idealitzar alguns aspectes de la vida rural.

